

PROTOPOPIATELE ROMÂNEȘTI DIN BANATUL SÂRBESC. ÎNTEMEIERE ȘI EVOLUȚIE (1865-1918)

Arhim. Constantin Timiș

Introducere

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Biserica Ortodoxă Română din Banat a trecut prin grele încercări în procesul de separare de Biserica Ortodoxă Sârbă. Cele două eparhii din Banat, Episcopia Aradului și Episcopia Caransebeșului, au trecut prin grele încercări pentru a-și putea înființa parohii românești în satele cu populație mixtă. Aceste încercări au durat multă vreme după Sinodul de la Carloviț (1864-1865) și s-au întins până la destrămarea Imperiului austro-ungar, în anul 1918.

La începutul secolului al XX-lea, românii ortodocși din zonele sârbești ale Banatului au avut o viață bisericească liniștită, până la fragmentarea Banatului istoric petrecută în anul 1919. Importanța Bisericii Ortodoxe Române din Banat se observă mai ales în faptul că a păstrat într-un spațiu ostil valorile neamului românesc.

Atunci când vorbim despre parohiile din Banatul Sârbesc (numele acesta a fost dat părții de vest a Banatului istoric numai după trasarea granițelor în anul 1919) facem referire la comunitățile bisericești din protopopiatele Biserica Albă, Vârșeț și Panciova, protopopiate înființate de către Episcopia Caransebeșului în anul 1865 cu scopul de a supraveghea viața bisericească a românilor din vestul eparhiei. La început de nou secol, transformările prin care au trecut parohiile de aici și istoria protopopiatelor sunt definatorii pentru cunoașterea problematicilor cu care s-a confruntat istoria locurilor.

1. Protopopiatul Biserica Albă

Protopopiatul Biserica Albă este unul dintre cele trei protopopiate care aveau în componența sa parohii din Banatul sârbesc. Acest protopopiat este amintit ca fiind foarte vechi, uneori numit Protopopiatul Palanca. Actul de renaștere al Protopopiatului Român Ortodox al Bisericii Albe este circulara din 23 septembrie 1865, emisă de episcopul Ioan Popasu, după ce împăratul

Francisc Iosif I a aprobat întemeierea Episcopiei Caransebeșului și a diploma imperială din 3/15 iulie 1865 prin care episcopiile de Caransebeș și Arad au trecut în jurisdicția Mitropoliei de la Sibiu. □

În această circulară, episcopul Ioan Popasu anunța preoții și populația credincioasă română din protopopiat că, în urma despărțirii de Biserica Sârbă, fostul protopop al Bisericii Albe sau Palancei, Lazăr Ștefanovici, sârb de origine, a rămas fidel Bisericii Sârbe servind pe mai departe episcopia sârbească de la Vârșeț. Comunitățile românești din protopopiat erau înștiințate să nu mai răspundă ierarhiei sârbe, ci Episcopiei de Caransebeș. Aceiași circulară anunța că la Episcopia Vârșețului au rămas parohiile sârbești și parohiile mixte cu populație româno-sârbă. Episcopul Ioan Popasu și-a exprimat nădejdea ca pe viitor și comunitățile românești din localitățile mixte să se alăture episcopiei românești prin procesul de despărțire ierarhică.¹

Protopopiatul Român al Bisericii Albe imediat după înființarea Episcopiei Caransebeșului a avut în componență 31 de parohii românești: Berliște, Berzasca, Bogodint, Boșneag, Cărbunari, Ciclova Montană, Ciclova Camerală (Română), Ciorda (Ciortea), Ciuchici, Coronini, Gornea sau Liubcova, Iam, Iertof, Ilidia, Macoviște, Mircovăț (Milcoveni), Naidăș, Nicolințu Mic, Petrila (Petrilova), Pojejena Română, Potoc, Răcăjdia, Rusova Nouă, Rusova Veche, Sasca Română, Sasca Montană, Sichievița, Slatina (Slatina Nera), Socolari, Vrani și Vrăniș.

În ședința plenară din 23 septembrie 1865, episcopul Ioan Popasu îl numește ca prim protopop al Bisericii Albe pe preotul Iosif Popovici: „*Pentru aceasta Eu Arhiepiscopul dumneavoastră național, pătruns de părinteasca îngrijire de care sunt însuflețit către turma mea, ascultând și pe consistoriul meu adunat la ședința plenară din 23 septembrie a. c., am denumit de administrator protopresbiteresc pentru Protoprezbiteratul Român de legea ortodoxă al Bisericii Albe cu locuința în Iam în Comitatul Caraș pe mult onoratul părinte Iosif Popovici, asesor consistorial și paroh în Iam*”.²

Din această circulară reiese o informație foarte importantă și anume că sediul protopopiatului Bisericii Albe se afla în localitatea Iam.³

În Statistica credincioșilor români ortodocși și a caselor acestora din localitățile Eparhiei Caransebeșului⁴, statistică din anul 1886, protopopiatul Bisericii Albe avea 31 de parohii la fel ca și în anul 1865. Acum apare ca și parohie de sine stătătoare Biserica Albă, ca rezultat al procesului de despărțire ierarhică, deoarece știm că la început parohiile protopopiatului erau doar cele pur

¹ Arhiva Episcopiei Caransebeșului (în continuare A.E.C.), Fond *Bisericesc III*, dosar 211/1865, fila 56.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

românești mai apoi urmând să câștige comunitățile de români din localitățile mixte româno-sârbe.⁵

La începutul păstoririi episcopului Nicolae Popea al Caransebeșului (1889-1908), protopopiatul Biserica Albă avea 34 de parohii. În perioada 1897-1904 protopopiatul Biserica Albă regresează din acest punct de vedere, pierzând două parohii.⁶

În anul 1910 protopopiatul Biserica Albă avea 32 de parohii. Acum apar trei parohii în plus pe lângă parohia centrală Biserica Albă: Moldova Nouă, Padina Matei și Sușca.⁷ În anul 1911 protopopiatul Biserica Albă a avut 33 de parohii. Averile bisericești ale protopopiatului se ridicau: 644338 coroane era prețul bisericilor, prețul caselor parohiale se ridica la 41600 coroane, alte averi bisericești 50000 coroane, prețul terenurilor primite de Biserica ca donație se ridica la 502400 coroane, prețul terenurilor aflate ca fundație bisericească se ridica la 56374 coroane și 9650 coroane prețul altor averi bisericești.⁸

Valoarea averilor școlare din protopopiatul Bisericii Albe era următoarea: edificiile școlare cu locuințe pentru învățători se ridicau la 136300 de coroane, 27000 de coroane prețul clădirilor școlare fără locuințe pentru învățători, 26000 de coroane prețul altor bunuri aflate în administrarea școlilor, 28952 coroane prețul terenurilor aflate ca dotație pentru folosința învățătorilor, 3500 coroane prețul terenurilor aflate ca fundație și la acestea se mai adaugă suma de 430735 coroane reprezentând averea mișcătoare din școlile confesionale ale protopopiatului Biserica Albă.⁹

Printre protopopii care au condus acest protopopiat s-au remarcat Filip Adam (1885-1909) și Dr. George Dragomir (1912-1918). Trebuie amintit că sediul protopopiatului a fost mai întâi la Iam, localitate unde au păstorit protopopii Iosif Popovici și Filip Adam. Apoi, apoi sediul a fost mutat la Biserica Albă, de unde a păstorit protopopul Dr. George Dragomir. Mai apoi, după ce Banatul a fost împărțit politic, sediul acestui protopopiat a fost în localitatea la Răcăjdia.

În anul 1885, anul în care s-a scos la concurs postul de protopop al Bisericii Albe, conform statutului de organizarea a Bisericii din Transilvania, fiecare parohie trebuia să plătească birul protopopesc, bir ce se cuvenea protopopului, după cum aflăm din anunțul dat în ziarul bisericesc arădean *Biserica și școala*. Astfel în Protopopiatul Biserica Albă parohiile de clasa I plăteau 10 florini, parohiile de clasa a II-a plăteau 8 florini și cele de clasa a III-a 6 florini. Un

⁵ Constantin Brătescu, *Episcopul Ioan Popasu și cultura bănățeană*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1995, p. 163.

⁶ *Ibidem*, p. 171-172.

⁷ Ion Pârvu, *Biserica și societate în Episcopia Caransebeșului în perioada păstoririi episcopului Nicolae Popea (1889-1908)*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2009, p. 101-102.

⁸ Daniel Alic, *Eparhia Caransebeșului în perioada păstoririi episcopului Miron Cristea (1910-1919); Biserica și societate*, Editura Universitară Clujeană- Editura Episcopiei Caransebeșului, Cluj Napoca/Caransebeș, 2013, p. 127-128.

⁹ Pr. Daniel Alic, *op cit*, p. 125.

lucru interesant era acela că preoții puteau plăti protopopului taxa și în natură, conform punctului 32 alineatul C din „Rescriptul declarat” legea bisericească care prevede legalitatea acestui bir protopopesc. Pe lângă acestea, protopopul în funcție mai primea taxa de 2 florini pentru fiecare chitanță de la cununie, suma de 200 florini din partea Venerabilului Consistoriu și dotația parohiei de clasa I, care era Parohia Iam.¹⁰

În anul 1911, atunci când s-a vacantat postul de protopop al Bisericii Albe după moartea protopopului Filip Adam din Iam, anunțul de ocupare a postului a fost publicat în ziarul bisericesc caransebeșean *Foaia Diecezană*. Birul preoților care era datorat protopopului era trecut astfel: de la parohiile de clasa I taxa era de 20 coroane, de la parohiile de clasa a II-a taxa era de 16 coroane și de la parohiile de clasa a III-a taxa era de 12 coroane. De asemenea, pe lângă alte taxe, protopopul mai primea două sesii parohiale și anume sesia protopopească din Iam și sesia parohiei Răcăjdia, aceasta până la vacantarea parohiei centrale Biserica Albă, după care protopopul urma să primească sesia parohială din Biserica Albă în locul celei din Răcăjdia.¹¹ Așa era stipulat în anunțurile publicate în ziarele bisericești *Foaia Diecezană* și *Biserica și Școala*, protopopii aveau mai multe venituri care depindeau de numărul de parohii pe care le avea protopopiatul.

Episcopul Miron Cristea al Caransebeșului (1910-1919) a anunțat într-o circulară preoții, învățătorii și poporul din protopopiatul Biserica Albă că în funcția de protopop a fost ales dr. George Dragomir, profesor de teologie la Caransebeș și că va face cât de curând o rearondare a protopopiatelor: „*Noi pe alesul acestui tract protopopesc, pe onorabilul domn Dr. George Dragomir... l-am promovat în biserica catedrală din loc la demnitatea de protoiereu, înștiințându-l canoniceste de protopop în tractul protopopesc al Bisericii Albe dându-i începând cu ziua de 15/28 august 1912 jurisdicțiune protopopească peste toate parohiile și comunele bisericești care se țin acum ori se vor ține în viitor de acest tract protopopesc, fie acelea mai multe fie mai puține în urma unei arondări noi a protopopiatelor...*”¹²

În acest sens, noul protopop al Bisericii Albe scria Venerabilului Consistoriu în 18 august 1912 din Biserica Albă, că rearondarea protopopiatelor ne este oportună deoarece i s-ar micșora drepturile cuvenite în urma funcției de protopop al Bisericii Albe.¹³

2. Protopopiatul Vârșeț

Protopopiatul Vârșeț a fost și el înființat încă de la întemeierea Episcopiei Caransebeșului. Marele ierarh român Nicolae Popea, menționează că Protopopiatul Vârșeț este amintit în diploma imperială din 8 iulie 1865, actul

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Biserica și școala*, (Arad) anul IX, Nr. 10 din 10/22 martie 1885, p. 80.

¹² *Foaia Diecezană*, (Caransebeș) anul XXVI, Nr. 31 din 31 iulie/13 august 1911, p. 1.

¹³ A. E. C., Fond Bisericesc III, dosar 77/1909.

de naștere al Episcopiei Caransebeșului, alături de celelalte protopopiate din Banatul Sârbesc și anume Panciova și Palanca, mai târziu numit Biserica Albă.¹⁴

Trebuie să amintim că aici în orașul Vârșeț a funcționat școala clericală cu cele două secții, una românească și una sârbească. În anul 1865 vrednicul de pomenire Ioan Popasu primul episcop român al reînființatei Episcopii a Caransebeșului, a mutat secția de la Vârșeț la Caransebeș, centrul eparhial al noii episcopii.¹⁵

Înființarea Protopopiatului Român al Vârșețului a avut loc în 23 septembrie 1865, zi în care episcopul Ioan Popasu a emis o circulară către preoții și poporul din acest protopopiat. În acest act se specifica numirea preotului istoric Nicolae Tincu Velia pentru funcția de administrator al acestui protopopiat.¹⁶ Motivele acestei numiri sunt întemeiate, date fiind aprecierile pe care episcopul Ioan Popasu le arăta față de Nicolae Tincu Velia: „*un bărbat luminat și bine meritat pentru biserica și națiunea noastră, înzestrat cu știință întinsă (...) fiind încredințat că un preot bun și evlavios, un protopresbiter luminat și aprins de râvnă și dragoste către legea noastră strămoșească și către cultura mult cercatei noastre națiuni, un astfel de preot și protopop este cea mai mare binecuvântare și cel mai bogat dar dumnezeiesc pentru poporul și comunele noastre românești*”.¹⁷

Din documente aflăm că în anul 1865, atunci când a fost numit Nicolae Tincu Velia ca prim protopop al Protopopiatului Vârșeț, protopopiatul avea 25 de comune bisericești curat românești și 10 comune mixte în care trebuia înfăptuit procesul de despărțire ierarhică dintre români și sârbi. Dintre comunele mixte amintim: Vlaicovăț, Alibunari, Marghita Mare, Mesici, etc.¹⁸

Trebuie amintit că Nicolae Tincu Velia a fost ales ca prim protopop al Vârșețului, dar el nu a locuit în orașul Vârșeț, centru protopopiatului, ci a locuit în Mercina fiind preotul paroh al acestei parohii. Astfel, pentru o mai bună administrare a protopopiatului, Nicolae Tincu Velia a împărțit protopopiatul în trei sectoare care au fost conduse de către preoți de încredere numiți de către Nicolae Tincu Velia. Acești loțiitori de protopop aveau însărcinarea de a comunica actele emise de Centrul eparhial pentru parohii, de a se strânge dările pentru protopopiat și centrul eparhial, dar și să ofere protopopului informații despre starea protopopiatului și despre situația parohiilor. Cei trei loțiitori protopopești erau: Ștefan Popovici, paroh din Straja, Alexandru Popovici, paroh din Fizeș și Iosif Giurcovici parohul Ghermanului.¹⁹

¹⁴ A. E. C., Fond Bisericesc III, dosar 77/1909, Nr. 6304.

¹⁵ Nicolae Popea, *Vechea mitropolie ortodoxă română a Transilvaniei, suprimarea și restaurarea ei*, Sibiu, 1870, p. 225-226.

¹⁶ Prot. Vasile Petrica, *Institutul Teologic Diecezan Ortodox Român din Caransebeș (1865-1927)*, Editura Episcopiei Caransebeșului, 2005, p. 20.

¹⁷ Ioan Cîpu, *România de vază din Banatul Sârbesc*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2012, p. 90.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

În urma acestei situații, Consistoriul Diecezan de la Caransebeș a fost nemulțumit de activitatea protopopului Nicolae Tincu Velia și a propus ca acesta să lase vacantă parohia Mercina și să se mute în orașul Vârșeț, loc unde erau mulți români dar nu era organizată o parohie românească și nici nu era vreun locaș de cult. Unele informații dovedesc faptul că mutarea protopopului la Vârșeț s-a cerut pentru ca parohia Mercina să fie liberă pentru preotul Ioan Popovici, un apropiat al episcopului Ioan Popasu. Nicolae Tincu Velia a împlinit dorința Consistoriului diecezan și s-a mutat în anul 1867 la Vârșeț, centrul protopopiatului, însă, din motive de boală a decedat la scurt timp.²⁰

După moartea lui Nicolae Tincu Velia, în 16 octombrie 1867²¹, la conducerea protopopiatului Vârșeț a ajuns paroh al Mercinei, Ioan Popovici, preferatul episcopului Ioan Popasu.²² Cel de al doilea administrator al Protopopiatului Ioan Popovici a condus destinele Protopopiatului Vârșeț în perioada 1867-1890. Mai apoi, în perioada 1890-1893, protopopiatul Vârșeț a fost administrat și păstorit de către Antonie Popovici preot în Retișor.²³ Următorul administrator al protopopiatului a fost preotul Mihai Juică, în perioada 1893-1902. Acesta a fost preot în Srediștea Mică, localitate situată lângă orașul Vârșeț. Protopopul David Târfăloagă a fost cel de al cincilea administrator al protopopiatului Vârșeț în perioada 1902-1903. Acesta pe timpul conducerii protopopiatului a locuit în Vârșeț. Preotul Ioan Pepa a fost administrator protopopesc și a condus protopopiatul în perioada 1903-1906. Ultimul administrator și protopop al Vârșețului pentru perioada la care facem referire a fost Traian Oprea, cu siguranță cel mai reprezentativ protopop din întreaga istorie a acestui protopopiat. A venit la conducerea protopopiatului în anul 1906 și a fost statornic în această funcție până în anul 1938, când s-a pensionat. Pe toată perioada cât a condus tractul protoprezbiterial al Vârșețului, Traian Oprea a locuit în Vârșeț, loc unde a avut realizări importante pe tărâm bisericesc și administrativ-gospodăresc.²⁴

La sfârșitul secolului XIX, protopopiatul Vârșeț făcea parte din protopopiatele mici ale Episcopiei Caransebeșului, cu un număr sub 30 de parohii.²⁵ Protopopiatele aflate în aceeași situație cu Protopopiatul Vârșeț erau Panciova, Ciacova, Buziaș și Oravița.²⁶

²⁰ Pr. Daniel Aron Alic, *Protopopiatul Vârșeț - istoric și evoluție (1865-1918)*, în „Calendarul Românilor pe anul 2010”, Editura Episcopiei Caransebeșului, 2009, pp. 175-176.

²¹ Ioan Cîpu, *op cit*, pp. 91-92.

²² Pr. Daniel Aron Alic, *Protopopiatul Vârșeț...*, p. 177.

²³ Ioan Cîpu, *op cit*, p. 102.

²⁴ Pr. Daniel Aron Alic, *Protopopiatul Vârșeț...*, p. 177.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Ion Pârvu, *Biserică și societate în Episcopia Caransebeșului în perioada păstoririi episcopului Nicolae Popea 1889-1908*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2009, p. 101.

În statistica Episcopiei Caransebeșului între 1880-1888, protopopiatul Vârșeț avea 23 de parohii,²⁷ iar în timpul păstorii vrednicului de pomenire episcop Nicolae Popea, Protopopiatul Vârșeț avea 26 de parohii. Din punct de vedere al numărului de parohii, acest protopopiat a rămas constant, pe când celelalte protopopiate din Banatul Sârbesc, au avut modificări.²⁸

Începutul secolului al XX-lea a adus modificări în structura teritorială a protopopiatului. În anul 1904 Protopopiatul Vârșeț avea 27 de parohii, iar în anul 1917, același protopopiat avea 29 de parohii.²⁹

Parohiile care aparțineau de Protopopiatul Vârșeț în anul 1910, an în care păstora la Caransebeș episcopul Miron Cristea iar la conducerea protopopiatului Vârșeț se afla Traian Oprea, erau Butin, Clopodia, Coșteiu, Ferendia, Gătaia, Gherman, Ghertenis, Grebenaț, Iabuca, Jamul Mic, Jamul Mare (filie la Gherman), Lățunaș, Marcovăț, Marghita Mare, Mesici, Nicolințul Mare, Oreșat, Percosova, Râtișor, Sălcița, Srediștea Mică, Sânt Mihaiu, Sânt Ianoș, Straja, Șemlacu Mare, Vlăicovăț, Voivodinț.³⁰

După mărime, Protopopiatul Vârșeț era un protopopiat redus, cu 26-27 de parohii și cu o populație de aproximativ 30000 de credincioși.³¹

În perioada 1910-1919, Protopopiatul Vârșeț se remarcă drept ca cel mai bine administrat protopopiat din Episcopia Caransebeșului. Nu trebuie să uităm că protopopul Vârșețului Traian Oprea a trecut prin mari greutăți ca să sporească averea protopopiatului. Astfel, în perioada păstoririi episcopului Miron, protopopiatul Vârșeț avea 30 de comune bisericești. Averile bisericești erau: suma de 554115 coroane era prețul bisericilor, 8400 prețul caselor parohiale, alte averi parohiale 12400 coroane, 621900 de coroane era prețul terenurilor primite ca și donații, 208834 de coroane, era prețul terenurilor aflate ca fundație bisericească și 12600 de coroane sunt prețul altor averi bisericești. Averea mișcătoare a Protopopiatului Vârșeț era de 306796 coroane.³²

Dovada unei bune administrări a protopopiatului se observă din raportul pe care Traian Oprea l-a înaintat Consistoriului Diecezan în anul 1916. Astfel, în Protopopiatul Vârșeț existau în acel an 27 de biserici, 7 case parohiale, 15 edificii școlare cu locuință, 2 edificii școlare fără locuință și două locuințe separate de edificiul școlar pentru învățători.³³

Dacă am vorbit despre protopopiatul Vârșeț acum se cuvine să arătăm că deși centrul protopopiatului era în orașul cu același nume, aici nu a existat de la început

²⁷ *Calendarul românului pe anul 1898*, Editura Tipografiei și Librăriei Diecezane Caransebeș, Caransebeș, 1897, p. 40-59.

²⁸ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.A.N.) Caraș-Severin, Fond *Colecția de documente, manuscrise și foi volante*, dosar 318/1880-1888, fila 6.

²⁹ Ion Pârvu, *op cit*, p. 101-102.

³⁰ Pr. Daniel Aron Alic, *Protopopiatul Vârșeț...*, p. 177.

³¹ Daniel Alic, *Eparhia Caransebeșului ...*, p. 156.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, pp. 156-157.

o parohie românească. Prima dorință referitoare la înființarea unei parohii românești în Vârșeț a fost exprimată de preotul cărturar Nicolae Tincu Velia, încă din anul 1845. Tot acesta a propus ca aici să fie construită o biserică românească.³⁴

Însuflețiți de dorința de a avea parohie românească în Vârșeț, credincioșii de aici alături de protopopul Antonie Popovici, preotul Mihai Juică și preotul Elia Dabiciu, au organizat o adunare a românilor din Vârșeț în 16/28 septembrie 1893. În urma acestei adunări au formulat un memoriu către Episcopia Caransebeșului în care au cerut: a) înființarea unei parohii românești în Vârșeț care să aparțină Eparhiei Caransebeșului, b) să se hotărască că centrul protopopiatului Vârșeț să fie orașul cu același nume iar protopopul să fie în același timp parohul parohiei românești din Vârșeț, c) protopopul care va fi și parohul credincioșilor din Vârșeț să se mulțumească deocamdată cu funcția sa și să nu ceară ajutor bănesc de la credincioșii săi, pentru ca aceștia să poată contribui mai ușor la construcția bisericii, a școlii, etc.³⁵

Nemulțumirile credincioșilor din Vârșeț stipulate în memoriul din anul 1893 erau datorate în primul rând lipsei unei parohiei care să fie și centrul protopopiatului, lucru ce ar fi dus la o administrare corectă a problemelor parohiilor din subordine. Faptul că unii protopopi sau administratori protopopești nu au locuit în Vârșeț ci în afara orașului și chiar a protopopiatului a creat și o situație anticanonică.³⁶ De altfel, acesta a fost și motivul pentru care primul protopop al Vârșețului, Nicolae Tincu Velia care a locuit în Mercina, parohie care era în afara Protopopiatului Vârșeț, a fost somat de Centrul eparhial să se mute în Vârșeț.³⁷

Cerințele credincioșilor din orașul de reședință a protopopiatului se începând cu anul 1906, când în fruntea protopopiatului a fost ales Traian Oprea, fost preot în Moldova Nouă. Acesta, imediat după instalarea sa ca protopop al Vârșețului (19 ianuarie 1907),³⁸ a făcut un apel pentru înființarea unei parohii românești în Vârșeț și ridicarea unei bisericii parohiale în acest frumos oraș care era centrul protopopiatului. Ideea acestui apel a fost gândită în adunarea românilor din Vârșeț din 6/19 ianuarie 1907. Aici s-au spus următoarele: „*Este de mare însemnătate ca orașul nostru, cu provincie atât de bogată și de românească, să avem parohie perfect organizată și biserică potrivită împrejurărilor date. Nu e vorba numai de Sion, în jurul căruia să ne strângem noi orășenii, ci de un far care să lumineze departe împrejur. Din lipsa unei organizări bisericești și a locului de închinare românesc, multe suflete de români s-au*

³⁴ *Ibidem*, p.155.

³⁵ Arhim. Longhin Muncean, *Sfințirea bisericii Înălțarea Domnului din Vârșeț prin episcopul Miron Cristea*, în volumul Simpozionului Internațional „Credință și mărturisire”, Editura Episcopiei Caransebeșului, Caransebeș, 2010, p. 351.

³⁶ Pr. Daniel Aron Alic, *Protopopiatul Vârșeț...*, p. 177-178.

³⁷ *Ibidem*, *op cit*, p. 178.

³⁸ Ioan Cipu, *op cit*, pp. 91-92.

pierdut pe aici și multe prilejuri bune s-au scăpat, întru a ne manifesta și noi alături cu celelalte centre românești.

*Hotărât-am deci într-un gând și într-o însuflețire fără seamăn că pentru a da dovada, cât iubim mama biserică și cât suntem de pătrunși de înalta grijă, ce-i purtăm, să organizăm aici parohie și biserică să-i zidim. Să tragem astfel zid de apărare împrejurul a tot ce este românesc, să înlăturăm scăderile din trecut și cât despre viitor, să-l îmbogățim și noi cu fapte bune, plăcute Domnului și înălțătoare pentru nimbul național”.*³⁹

În anul 1910 protopopul Traian Oprea a făcut un contract cu arhitectul diplomat din Lugoj, Ferencsik Aladér, pentru construirea unei biserici românești în oraș. Piatra de temelie a fost pusă în 9 martie 1911, iar sfințirea ei a avut loc în 23 mai 1913 prin episcopul Miron Cristea. Biserica a fost construită în stil bizantin, cu planul în formă de cruce greacă, cu brațele egale. Sculptura frumoasei biserici a fost executată de către Nistor și Iosif Bosioc din Berliște, într-un registru baroc cu influențele provinciale.⁴⁰

Pentru munca lui de ctitorire, protopopul Train Oprea a fost răsplătit de Consistoriul Diecezan în anul 1916, când s-a hotărât să i s-a mărit retribuiția și i s-a dat folosință sesia parohială din Retișor.⁴¹

Trebuie să amintim că protopopul Vârșetului a îndurat foarte multe neazuri de pe urma autorităților maghiare care nu priveau cu ochi buni activitatea intensă a Bisericii din Banat, pentru apărarea valorilor românești și ridicarea poporului român printr-o educație bună. Tot el a avut de înfruntat asupriri și de la autoritățile sârbești după anul 1918, an când în Banat a sosit armata de ocupație sârbească. În anul 1912 protopopul Traian Oprea a fost judecat de către un tribunal regesc din Vârșeț, iar în anul 1913 ministrul ungar de interne a sesizat Consistoriul Diecezan că protopopul Traian Oprea era ostil față de comisarul primpretore din Vârșeț.⁴²

După ocuparea Banatului de trupele sârbești, Traian Oprea a fost din nou asuprit. În ședința consistorială plenară din 28 august 1919, în care s-a discutat actul Consistoriului Mitropolitan prin care s-a dispus alegerea noilor deputați congresuali, pe perioada 10 octombrie 1917 - 1 octombrie 1920, s-a hotărât ca loc de scrutin pentru orașul Vârșeț localitatea Ferendia, iar pentru localitatea Biserica Albă localitatea Pojejena Română. Acest lucru se datora opoziției sârbești din aceste regiuni. La alegeri nu a putut participa ca și comisar consistorial Traian Oprea, protopopul Vârșetului, pentru că autoritățile sârbești l-au oprit să părăsească orașul, iar Consistoriul a delegat în locul protopopului pe preotul Spiridon Șandru.⁴³

³⁹ P.S. Lucian Mic, *Centenarul sfințirii Catedralei Ortodoxe Române din Vârșeț 1913-2013*, în Foaia Diecezană, An XIX, Nr. 6(220)/2013, p. 4.

⁴⁰ Arhim. Longhin Muncean, *op cit*, pp. 352-353

⁴¹ Daniel Alic, *Eparhia Caransebeșului ...*, p. 156.

⁴² Daniel Alic, *Eparhia Caransebeșului ...*, p. 155-156.

⁴³ A.E.C., Fond Bisericesc III, *Protocoalele ședințelor consistoriale plenare pe anii 1916-1919*, ședința plenară a Consistoriului diecezan din 28 august 1919, fila 2.

3. Protopopiatul Panciova

Protopopiatul Panciova exista deja în momentul înființării Episcopiei Caransebeșului, dar a fost transferat sub jurisdicția acesteia alături de celelalte protopopiate din Banatul Sârbesc, protopopiatele Vârșeț și Biserica Albă.⁴⁴

Primul protopop al Protopopiatului Român al Panciovei a fost Simion Dimitrievici, numit protopop al acestui protopopiat în 29 septembrie 1866, prin circulara dată de către episcopul Ioan Popasu.⁴⁵ După remarca episcopului diecezan, protopopii numiți „...*au dovedit cu cuvântul și cu fapta că sunt demni de o asemenea chemare înaltă și plină de responsabilitate, la rugarea lor proprie și a preoțimei precum și a multor onoratori din aceleași scutite de Dumnezeu protopopiate, m-am aflat îndemnat a-i hirotosi și întări în 3 aprilie 1866 de protopresbiteri actuali pentru sus amintitele districte protoprezbiteriale (...)*”.⁴⁶

În anul 1886, protopopiatul Panciovei avea 12 comune bisericești, pe când celelalte protopopiate din Banatul Sârbesc erau mult mai mari.⁴⁷ Comunele bisericești care aparțineau protopopiatului în anul 1886, conform unei statistici a Episcopiei Caransebeșului, erau Ofcea cu filia Iabuca (figurează ca și comună bisericească de sine stătătoare), Glogon, Doloave, Mramorac, Cubin, Uzdin, Seleuș, Alibunar, Satul Nou, Petroveselo, Sân Mihai, Nicolinț. Și tot în această statistică a Episcopiei Caransebeșului, protopopiatul Panciovei avea 35.926 de credincioși.⁴⁸ În perioada 1897-1904, protopopiatul Panciovei a câștigat o parohie, dar a rămas sub pragul de 30.⁴⁹

În anul 1910, protopopiatul Panciovei avea 16 parohii, dar localitățile Sân Mihai și Nicolinț nu mai aparțin de protopopiatul Panciovei. Diferența de parohii este datorată înființării de parohii noi în urma procesului de despărțire ierarhică: Deliblata, Dobrița, Franzfeld (filie la Panciova), Omolița și Panciova.⁵⁰

În timpul păstorii episcopului Miron Cristea, protopopiatul Panciovei a fost păstorit și condus de către protopopul Trifon Miclea. Acesta a fost ajutat în administrarea protopopiatului de către preoții Petru Murgu din Petrovaselo, Simion Popoviciu din Mramorac, Damian Popescu din Ovcea, Ioanichie Neagoe din Petrovaselo și Ștefan Popa din Seleuș. Aceștia făceau parte din scaunul protopopesc al Panciovei. În anul 1916 mai apar în componența scaunului protopopesc al Panciovei preoții Iancu Milu și Nicolae Popovici.⁵¹

Din anul 1910 în orașul Panciova a existat o parohie românească, iar în anul 1914, protopopul Trifon Miclea a cerut un capelan care să îl ajute în

⁴⁴ Pr. Daniel Aron Alic, *Eparhia Caransebeșului ...*, p. 173.

⁴⁵ I. D. Suci, R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, Editura Mitropoliei Banatului, Vol II, Timișoara, 1980, pp. 882-883.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Constantin Brătescu, *Episcopul Ioan Popasu și cultura bănățeană*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1995, p. 44.

⁴⁸ *Ibidem*, pp. 174-175.

⁴⁹ Ion Pârvu, *op cit*, p. 101.

⁵⁰ Daniel Alic, *Eparhia Caransebeșului ...*, p. 154.

⁵¹ *Ibidem*, p. 153.

administrarea parohiei Panciova.⁵² La nivelul anului 1911, conform unei statistici, prețul bisericilor era ridicat la 816.000 coroane, prețul caselor parohiale era ridicat la 17.000 coroane. Prețul altor averi imobiliare din Protopopiatul Panciovei era de 71.200 coroane. Prețul terenurilor agricole primite ca și donație era de 392.134 coroane, 500.575 coroane prețul terenurilor aflate ca fundație bisericească și 15.000 coroane alte averi bisericești.⁵³

Ca număr de credincioși, conform statisticilor maghiare, Protopopiatul Panciovei a fost al doilea protopopiat din Eparhia Caransebeșului. Se pare că în cadrul comunităților românești din parohiile protopopiatului au fost trecuți și credincioșii sârbi care constituiau o minoritate în protopopiat.⁵⁴

Nu trebuie să uităm jertfa protopopului Trifon Miclea pentru unitatea neamului românesc, dar mai ales pentru unitatea Banatului istoric în anul 1921. Astfel, în notița „*Istorisirea neplăcerilor, care le-a avut protopopul Miclea înainte de moarte*”, o scriere anonimă, a fost descrisă situația în care protopopul Trifon Miclea a fost persecutat de către jandarmii și autoritățile sârbești din timpul regelui Petru al Serbiei. În notiță este descris că înainte de moartea protopopului cu două săptămâni, agravându-i-se boala de astm a căzut la pat. Cu toate acestea, a fost pus sub arest la domiciliu. Nu a avut cu cine comunica și nici unul dintre preoții din protopopiat nu au putut să îl viziteze de frica jandarmilor și a poliției secrete sârbești. Cu patru-cinci zile înainte de moartea sa l-au vizitat la domiciliu doi detectivi sârbi, care i-au reproșat protopopului că nu a arborat steag negru pentru moartea regelui Petru al Serbiei, nici la casa sa și nici la capelă. După mai multe injurii aduse protopopului, aceștia i-au ordonat ca în decurs de doua ore să arboreze steagul negru la casa sa și la capelă, iar în caz contrar îl vor ridica și îl vor închide. Deși a împlinit ordinul, a doua zi a fost vizitat de alți doi detectivi, care i-au ordonat să se prezinte înaintea principelui moștenitor la tron. Din pricina bolii, nu a putut pleca, iar, pentru a-l umili, autoritățile sârbești au trimis trei medici care să-i aderească starea de sănătate. Umilit și tracasat de relele tratamente ale poliției secrete sârbești și a jandarmilor, protopopul Tifon Miclea a decedat în scurt timp.⁵⁵

În urma acestui fapt, Consistoriul luând la cunoștință de moartea protopopului martir al Panciovei, în ședința consistorială din 26 iunie 1921 a hotărât, ca preotul capelan Constantin Dimian din Petrovaselo să administreze și parohia Panciova. Cu treburile administrative ale protopopiatului a fost încredințat protopopul Traian Oprea al Vârșetului.⁵⁶

⁵² *Ibidem.*

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ *Ibidem.*

⁵⁵ S.J.A.N. Caraș-Severin, fond *Colecția de documente, manuscrise si foi volante*, dosar 198/f. d, fila 1

⁵⁶ A. E. C., Fond *Bisericesc III, Protocoalele ședințelor consistoriale ale senatului bisericesc pe 1921*, Ședința consistorială din 26 iunie 1921, filele 6-7.